
Генадзь Бураўкін

...мы тады былі
такія шчаслівывы і маладыя...

На беразе Дняпра

Я люблю ўглядацца ў гэты аматарскі здымак, зроблены паўвеку назад пад Менскам, у слаўным Доме творчасці ў Каралішчавічах. Божа, якія мы ўсе былі маладыя —вастраносы Рыгор Барадулін, «акулярык» Юрась Сьвірка, Мікола Сіскевіч у вайскавай форме, усмешлівы Анатоль Канпелька і танклявы, інтэлігентны Валодзя Караткевіч з універсітэцкім «ромбікам» на правым лацкане пінжака!..

Шчыра скажу, не памятаю, аб чым мы тады — на нарадзе маладых пісьменьнікаў — гаварылі, якія вершы чыталі адзін аднаму, што збіраліся разам несці ў жыццё. Відаць, хапала усяго: сьмелых спадзяваньняў, і наіўных спрэчак, і сяброўскіх споведзяў на яшчэ не разбуджаных галасістымі птушкамі вясновых лясных сьцежках. Добра ведаю адно: тады

пачалося нашае літаратурнае і чалавечае сяброўства, якое ўсе мы збераглі праз гады, якія — каму больш, каму менш — адвёў літасьцівы Бог...

Бліжэй з Уладзімірам Караткевічам я пазнаёміўся летам 1957 году, калі па ягонаў прапанове прыехаў студэнтам трэцяга курсу Белдзяржуніверсітэту на журналістскую практыку ў аршанскую газету «Ленінскі прызыў». Валодзя сустрэў мяне на вакзале і прывёў у бацькоўскую хату непадалёку ад цэнтру гораду, блізка ад паўнаводнага, спакойнага Дняпра.

Хата на вуліцы Варашылава (пасья яна стала вуліцай Касманаўтаў, а яшчэ пазьней набыла імя Караткевіча), 10 была вельмі сьціплай і для немалой сям’і відавочна цеснай. Часы тады былі небагатыя і «харомаў» практычна не было ні ў кога. Пакойчыкі ў Валодзевай хаце былі маленькія, але клапатліва дагледжаныя, акуратныя і ўтульныя. Лішняму чалавеку, вядома, месца ў іх не было — і мы з маім сябрам «акупавалі» пуньку, якая стаяла ў двары і дзе ў кутку ляжала добра высахлае сена. Там мы начавалі, там вялі свае бясконцыя шчырыя размовы. Ужо тады я падзівіўся і шырыні Валодзевых інтарэсаў, і глыбокай дасьведчанасьці ягонаў у гісторыі, літаратуры, астраноміі. Калі перад сном мы часта сядзелі на лаўцы перад хатаю і глядзелі на высокае зорнае неба, я, нібы малы хлопчук, зачаравана слухаў яго рамантычныя расповеды пра таямнічыя палёты планетаў і паэтычныя легенды, звязаныя з загадкамі сусьвету і даўнімі марамі зямлянаў аб невядомым касмічным жыцьці. У школе я добрасумленна вывучыў падручнік па астраноміі, меў за гэта «пяцёрку» ў атэстаце, але такой захопленасьці і прыгажосьці, якую адкрыў мне Валодзя, ня мог і ўявіць. Ён беспамылкова знаходзіў у цёмнай вышыні сузор’і Лебедзя і Стральца, узгадваў старажытныя міфы і — здавалася — проста ў мяне на вачах складаў поўныя характавы вершы пра вечны Млечны шлях і запозьненых

леанідаў. Неба было для яго любімай, не- дачытанай да канца кнігай, і ён нібы баяўся адарвацца ад яе, каб не ўпусьціць нешта вельмі цікавае і важнае, сам не заўважаючы, як натхнёна «дапісвае» ў яе ўласныя непаўторныя старонкі...

Аб чым толькі за амаль два месяцы нашых начлегаў на духмяным сене ў зацішнай пуныцы мы не перагаварылі! Вядома, я часцей слухаў, бо Валодзя быў і старэйшы, і вопытнейшы, і куды больш адукаваны. За плячамі ў яго быў ня толькі філфак Кіеўскага ўніверсітэту і асьпірантура ў ім, а — галоўнае — блізкае знаёмства з такімі славуцасьцямі, як сусьветна вядомы славяназнаўца Аляксандр Іванавіч Бялецкі, у бібліятэцы якога можна было знайсці кнігі, якіх не выдавалі тады і ў самой «ленінцы». Няцяжка ўявіць, як шчасліва «наглытаўся» там цікаўны, пражны да ведаў беларускі хлопец старажытных летапісаў, дасьледваньняў Ключэўскага і Кастамарава, забароненых на той час вершаў Шаўчэнкі і Гумілёва, Багдановіча і Антоныча. Мы, так званыя менскія «пачаткоўцы», сыны полацкіх ды магілёўскіх вёсак, яшчэ толькі падступаліся да тых, старанна схаваных ад нас пільнымі ідэолагамі багацьцяў, а Валодзя ўжо ўсё гэта паклаў у сваю ўражлівую душу і веды тыя сталі натуральнай часткай ягоных пераказаньняў і фантазіяў. Таму ў ягоных славутых раманах даўня нашая гісторыя такая дакладная і асязальная, такая жывая і прыгожая. Таму, напэўна, для мяне з аповесьцяў і апавяданьняў маладых ягоных калегаў так настэрна вытыркаюцца закладкі ў пажоўклых фаліянтах, толькі ўчора ці пазаўчора радасна адкрытых імі. Якая гэта, між усяго іншага, рэдкая ўдача — своечасова далучыцца да ўнікальнай, не замутнёнай палітычнай кан’юктурай крыніцы ведаў пра тое, адкуль пайшоў твой народ і праз што ён прайшоў да таго, як і ты адчуў сябе ягоным сынам летапісцам!..

Вядома ж, гаварылі мы і пра налітыку, бо гэта быў час хрушчоўскай «адлігі», час разьвянчання культуры асобы Сталіна і выкрыцьця славутай «антыпартыйнай групы» і далучанага да яе Шапілава, але я чамусьці не памятаю, што канкрэтна асабліва хвалявала нас. Можна, першае ўзрушэньне ад гістарычнага дваццатага партыйнага зьезду ўжо прайшло, а, можа, проста, па сваёй маладосьці, мы болей жылі літаратурнымі справамі і надзеямі. Валодзя пісаў тады сваю першую аповесьць «У сьнягах драмае вясна». Ён мне не паказваў яе толькі дзяліўся развагамі і нібы правяраў на мне сюжэтныя павароты і жыцьцёвыя калізіі. Мне вельмі падабалася сама назва, паэтычная і трохкі нават таямнічая, з непрывычным словам усярэдзіне – «драмае», а ня «дрэмле». І я часта паўтараў яе, смакуючы само гучаньне, што, відаць, падабалася Валодзю, бо ён кожны раз перапытваў: «Добра? Праўда?..»

Як я заўважыў, сваімі літаратурнымі планамі Валодзя ня надта дзяліўся і з бацькамі, ва ўсякім разе, калі мы зьбіраліся ўранку або вечарам разам, пра ягоную творчасьць гаворкі ніколі не было. Маці — Надзея Васільеўна — выглядала, як мне помніцца, заўсёды строга і нават даволі ўладна, нібы падкрэсьлівала і паводзінамі, і рэдкімі заўвагамі сваю

галоўную ролю ў сям’і. Бацька — Сямён Цімафеевіч — ужо тады быў разбіты інсультам, звычайна сядзеў з кіёчкам убаку і маўкліва глядзеў на ўсіх сваімі добрымі, яснымі вачамі, дарэчы, такімі ж выразнымі і сьветлымі, як ў сына. Парай яны былі цудоўнай: абое інтэлігентныя, акуратныя, падкрэслена ветлівыя і выхаваныя. Я дык трошкі асьцерагаўся іх, каб, ня дай Божа, нешта па наіўнасьці ня ляпнуць або па няўмеласьці зрабіць ня так.

Валодзя мне расказаў, што маці паходзіла з роду ўдзельнікаў паўстаньня Каліноўскага і пасьпела закончыць да рэвалюцыі жаночую гімназію. Таму ў маім уяўленьні яна была ледзь не дзекабрысткай і трохі «буржуйкай». Прасьцейшым і больш зразумелым і свойскім здаваўся Сямён Цімафеевіч, але што ж зробіш, калі хвароба так аддаліла яго ад усіх нас.

Кожнай раніцаю строгая Надзея Васільеўна ставіла перад намі на стол агромністую патэльню смажанай бульбы — і мы з Валодзем, маладыя і галодныя, за некалькі хвілінаў «ачышчалі» яе.

Які ні быў я нявопытны і няўважлівы, але адчуў, што мая прысутнасьць на кухні дадае мілым гаспадарам лішняга клопату і вымушае іх уразаць свой звыклы рацыён. І я паспрабаваў аднойчы разьлічыцца за сталаваньне, бо ў рэдакцыі пасья першых маіх удалых камандзіровак у калгасы мяне залічылі ў штат сельгасаддзелу і я стаў атрымліваць, як тады мне здавалася, неблагія грошы. Спробы паказаць сваю фінансавую саліднасьць былі адвергнутыя Надзеяй Васільеўнай рашуча і без лішніх словаў. Сітуацыя складвалася для мяне непрыемная і надзвычай далікатная — і я вымушаны быў пашукаць пакойчык непадалёку ад рэдакцыі, куды і занёс неяк вечарам нецяжкі свой чамадан. Валодзя на мяне лаяўся, як заўсёды, гучна і «літаратурна», але мне здалася, што мяне ўсе зразумелі і належным чынам ацанілі мой учынак. Вядома, шкада было, што ў пуньку на ноч збіраўся адзін Валодзя, а раніцаю да Дняпра пакупацца ці насьпех спаласнуцца мы беглі ў розных кутках гораду.

Сустрэкацца мы сталі усё радзей. На мяне, як на маладога і «пісучага», у рэдакцыі навальвалі усё больш розных даручэньняў. Я, як кажуць, не вылазіў з дальніх калгасаў, у кожны нумар даваў то рэпартаж, то нарыс, а то і цэлую «паласу» пра сенакашэньне і праполку кукурузы, пра будні «перадавой фермы» ці пра актывістаў «ідэалагічнага фронту». Прыязджаў я да сваёй адзінокай сівой гаспадыні-яўрэйкі позна ўвечары, а то і ноччу, а раным-раненька бег на аўтобус, каб пасьпець у нейкую далёкую брыгаду.

За гэтым штодзённым журналісцкім заняткам не было калі заскочыць да сябра, нагаварыцца з ім. Хіба што міжвольную віну згладжвалі выходныя, калі мы сустракаліся каля кінатэатру або ў парку. Пару разоў зазірнулі ў мясцовы рэстаран, душны і цёмны. Пітакі мы тады былі слабыя і, памятаю, на дваіх агоралі толькі бутэльку саладкаватага віна з незразумелаю назваю «Алеатыка». Валодзя тады надрукаваў у

Менску некалькі падборак сваіх вершаў і быў шчаслівы ад нечаканага поспеху...

Вершы Валодзевы і скарацілі маё прыёмнае знаходжаньне у Оршы.

Пад канец лета таго 1957 году рэдактар «Ленінскага прызыву» Васіль Калібераў, «праслаўлены» Андрэем Макаёнкам у нашумелай п'есе «Выбачайце, калі ласка», і адзін з ветэранаў, былы партызан Леанід Высоцкі вырашылі раптам заняцца літаратурнай крытыкай і «напартыйнаму» павыхоўваць маладую мясцовую «зорку» — Уладзіміра Караткевіча. Ня ведаю ці то была іх уласная ініцыятыва, ці мудра падказаў нехта «зверху», але у газеце зьявіўся вялікі, як па мерках «раёнкі», непрывычны для перыферытных выданьняў разгромны артыкул пра апублікаваныя ў старэйшым, аўтарытэтнейшым беларускім часопісе «Польмя» вершы земляка. Караткевічу ставіліся ў віну ўпадніцкія настроі, адыход ад гарачых праблемаў сучаснасьці і залішня, падкрэсленая ўвага да далёкай мінуўшчыны. Яго старанна хацелі загнаць у дысцыплінаваны гурт аптымістычных вершатворцаў, якія славілі б гераічныя подзвігі савецкіх людзей і сьветлыя даляглядны камуністычнай будучыні. Артыкул быў грубы, як казалі тады, «праработачны», без уліку спецыфікі мастацкай творчасьці і павагі да відавочнага таленту.

Я быў разгублены, ня ведаў, што рабіць — бегчы суцяшаць Валодзю, кінуцца яго бараніць (куды? да каго? як?), пайсьці да рэдактара са шчырай размовай? Вершы мне падабаліся, напісаныя яны былі паймаўшчы і ніякай палітыкі, тым больш «антысаветчыны», я ў іх ня бачыў. Але не пасьпеў я разабрацца з сумятнёю супярэчлівых думак, як да мяне ў пакой зайшоў мажны, лысы Леанід Канстанцінавіч Высоцкі і сходу прапанаваў тэрмінова, «у нумар», напісаць «ад імя літаратурнай моладзі» матэрыял у падтрымку крытыкі. Гаварыў ён так напорыста і пераканана, што я не пасьпяваў і слова ўставіць...

І я пасьпешліва і спалохана ўцёк з Оршы, як гэта ні сумна прызнаваць. Сабраў хуценька нешматлікія свае рэчы, разьлічыўся з гаспадыняй кватэры і пашыбаваў на вакзал, каб апошнія дні канікулаў правесці ужо дома, непадалёк ад роднага Полацку. У мяне не хапіла мужнасьці сказаць усё, што думаў, ні строгаму рэдактару, ні заслужанаму ветэрану, якія так добра да гэтага ставіліся да мяне і далі магчымасьць за час практыкі зарабіць на новы касцюм і чаравікі. Я ня мог здрадзіць сябру, якога шчыра налюбіў і які за кароткія летнія ночы ў ціхай адрыне навучыў мяне чытаць высокае зорнае неба і слухаць глухі, вольны пошум Дняпроўскай плыні...

Нядаўна я зноў пабываў у Оршы, прыйшоў на знаёмы бераг Дняпра, адкуль мы з Валодзем Караткевічам любілі кідаць каменьчыкі у глыбокую, спакойную ваду. Дняпро мне падаўся нейкім чужым і абмялелым, ня тым, да якога мы бегалі роснымі чэрвеньскімі ранкамі паўвеку таму. Вядома ж, мы тады былі такія шчаслівыя і маладыя...

20. 06. 2005 г.